

Eminescu's Journalism in the Horizon of Interpretation

Le journaliste Mihai Eminescu à l'horizon de la perception

Publicistica eminesciană în orizontul receptării

Mihaela MOCANU

Departamentul de Cercetare Interdisciplinară în Domeniul Socio-Uman,
Universitatea «Al. I. Cuza» Iași,
Strada Lascăr Catargi nr. 54, 700107, Iași
E-mail: mocanu.mihaela@uaic.ro

Abstract

The exegesis of Eminescu's journalism has revealed over time spans and limits that are still awaiting solutions from the interpreters. To excerpt fragments of text articles and corroborate them with various scraps of manuscripts led to warp the image of the journalist Eminescu by attaching pejorative labels that have been perpetuated over time, preventing the development of authentic relationship with the journalism work of Eminescu. The success of analytical approach depends largely on our point of view related to texts and awareness of distances between the horizon of Eminescu's journalism work when produced and the horizon of interpreting Eminescu, the gap between the journalist's questions and questions of the interpreter. The world of meanings of Eminescu's work is emerging with the forwardings operated through reading, and the text continues to offer generous plot items for refined, subtle analysis, designed to highlight the protean nature of Eminescu's genius.

Résumé

L'exégèse des articles de Mihai Eminescu a relevé au cours du temps des ouvertures et des limites qui attendent encore des solutions de la part des interprètes. La sélection de fragments du texte des articles et leur corroboration avec diverses notes des manuscrits a conduit à une perversion de l'image du journaliste Eminescu, par l'annexion de diverses étiquettes péjoratives qui se sont perpétuées, empêchant le développement d'une relation authentique avec l'œuvre journalistique de Mihai Eminescu. La réussite de l'approche analytique dépend de nos rapports aux textes et aussi de la conscience des distances qui existent entre l'horizon de la production et l'horizon de la perception des articles, entre les questions du journaliste et les questions de l'interprète. Le monde de sens de l'œuvre de Mihai Eminescu se construit pendant la lecture, et le corps des articles continue à offrir un terrain généreux pour des recherches raffinées, subtiles, destinées à mettre en évidence la nature protéiforme du génie de Mihai Eminescu.

Abstract

Exegeza publicisticii eminesciene a relevat de-a lungul timpului deschideri și limite care așteaptă încă soluții din partea interpreților. Excerptarea unor fragmente din textul articolelor și coroborarea acestora cu diverse însemnări din manuscrise au condus la pervertirea imaginii jurnalistului Eminescu, prin anexarea unor etichete peiorative care s-au perpetuat de-a lungul timpului, împiedicând dezvoltarea unei relații autentice cu publicistica eminesciană. Reușita demersului analitic depinde în mare parte de situarea noastră în raport cu textele și de conștientizarea distanțelor dintre orizontul producerii publicisticii eminesciene și orizontul

interpretării, a ecarterului dintre întrebările jurnalistului și întrebările interpretului. Lumea de sensuri a operei eminesciene prinde contur odată cu înaintările pe care le operează lectura, iar textul articolelor continuă să ofere terenul generos pentru analize rafinate, subtile, menite să evidențieze natura proteiformă a geniului eminescian.

Key-words: *Eminescu's journalism, exegesis, limits of interpretation*

Mots-clés: *journalisme, Mihai Eminescu, exégèse, limites de l'interprétation*

Cuvinte cheie: *publicistică eminesciană, exegeză, limite ale interpretării*

1. Introducere

Insuficient cunoscută publicului larg și parțial cercetată de exegeză, publicistica complinește universul creației eminesciene într-o imagine unitară. Fără a avea intenția supralicitării scrisului jurnalistic eminescian, considerăm că evidențierea rolului pe care l-a avut Eminescu în autonomizarea limbajului publicistic românesc din cea de-a doua jumătate a veacului al XIX-lea și a contribuției sale la îmbogățirea mijloacelor de expresie ale limbii contribuie la formarea unei percepții *in integrum* a geniului eminescian. Studiul de față propune o recenzare a principalelor direcții pe care le-a înregistrat exegeza publicisticii eminesciene de-a lungul timpului, evidențiind deschiderile și limitele pe care le dezvăluie aceasta. Considerăm că cercetarea publicisticii nu poate face abstracție de tradiția interpretativă în domeniu, de cunoașterea grilelor de lectură care au guvernat critica eminesciană și a judecăților de valoare emise în legătură cu scrisul jurnalistului.

Atenția noastră s-a îndreptat în primul rând asupra interpretărilor tendențioase, a celor care exced marginile articolelor, conducând la judecăți ideologizante și mistificatoare. O perspectivă diacronică asupra exegezei eminesciene evidențiază faptul că interesul comentatorilor pentru publicistică este motivat de regulă de rațiuni exterioare literaturii [1], acest lucru favorizând, în cele mai multe cazuri, proliferarea unor comentarii reducioniste, ideologice, care denaturează receptarea gândirii politice eminesciene. Abstras din mediul care îl generează, scrisul jurnalistic eminescian alimentează opțiuni culturale, ideologice și politice variate, în funcție de interesele interpretului și de competențele interpretative ale acestuia. Revendicat pe rând ca marxist, comunist, legionar, conservator, liberal, fiecare dintre aceste etichete având la bază sinonimii incompatibile dintre ideologic și simbolic, „jurnalistul Eminescu așteaptă încă să fie eliberat de sub maldărul prejudecăților interpretative” [2].

Lipsa unei situări în context a operei determină distanțarea de lumea de sensuri pe care Eminescu o construiește. De-a lungul timpului, publicistica devine obiectul de analiză predilect al „acelora pentru care supralicitarea ideilor politice, economice etc. ale gazetarului (împlinită cel mai adesea în detrimentul poetului) viza aservirea mitului eminescian unor cauze străine atât textului original, cât și creatorului său” [3]. Excerptarea unor fragmente din textul articolelor și coroborarea acestora cu diverse însemnări din manuscrise au condus la pervertirea imaginii jurnalistului Eminescu, prin anexarea unor etichete peiorative care s-au perpetuat de-a lungul timpului, împiedicând dezvoltarea unei relații autentice cu publicistica eminesciană. Interpretarea creației jurnalistice, fără raportare la contextul istoric al epocii și la specificul publicisticii românești din cea de-a doua jumătate a veacului al XIX-lea, a permis formularea unor judecăți de valoare tendențioase privind gândirea politică eminesciană. Având convingerea că „Eminescu nu are nevoie de apărarea nimănui și criticile la adresa sa, ca și laudele, nu sporesc și nu scad valoarea scrisului său” [4], subliniem însă că lectura articolelor eminesciene nu poate face abstracție de specificul scrisului jurnalistic, profund ancorat în evenimentialul epocii.

2. Publicistica – în conul de umbră al creației eminesciene

Obiect al unei bogate exegeze [5], creația eminesciană continuă să suscite atenția interpreților și astăzi, la peste un secol de la trecerea în neființă a celui care a înscris lirismul românesc pe noi coordonate. În contextul unei atare bogate exegeze eminesciene, este greu de crezut că se mai pot găsi căi inedite de interogare a creației poetului sau domenii ale operei care să

nu fi fost investigate. Cu toate acestea, publicistica eminesciană, mai puțin cunoscută publicului larg, continuă să rămână, cu rare excepții, un domeniu abordat tangențial sau, de cele mai multe ori, neglijat de eminescologi [6]. Explicațiile sunt de natură variată, mergând de la factori obiectivi, care țin de editarea relativ târzie a publicisticii (ultimul volum de publicistică al ediției Perpessicius a apărut în decembrie 1989), până la factori subiectivi, vizând prejudecățile de interpretare sau impactul unor judecăți de valoare preluate și promovate fără rezerve de generații succesive [7].

Componentă complementară a biografiei creatoare, activitatea jurnalistică este esențială înțelegerii operei eminesciene. Publicistica eminesciană complineste creația artistică, între cele două instaurându-se zone de convergență, de contaminare atât la nivel tematic, cât și la nivelul mijloacelor de exprimare, menite să le îmbogățească și să le nuanțeze. Din această perspectivă, lectura comparată a creației beletristice și a articolelor relevă o serie de constante tematice și mijloace de expresie comune. În esență, atât creația poetică, cât și publicistica reprezintă moduri de manifestare ale geniului eminescian, reflectând atitudini fundamentale față de lume și de semeni, contribuind la receptarea *in integrum* a personalității creatoare a lui Eminescu. Fără ca ipostazele jurnalistului și poetului să se suprapună în totalitate, dinamica celor două favorizează înțelegerea spiritului eminescian, în formele lui vii, cu modulațiile histrionice, cu incongruențele și liniile de continuitate specifice pentru că „semnificativ este nu a afla (ceea ce, de altfel, este și de neaflat) în ce domeniu al cunoașterii umane este Eminescu «mai mare» sau «ar fi putut fi mai mare» (dacă...), ci de a descoperi punctul, spațiul în care diferitele planuri ale activității sale spirituale se întâlnesc și modul în care fiecare își constituie propria identitate, fără a se putea rupe de cealaltă” [8]. Zonele de convergență dintre creația literară și cea publicistică își au rădăcinile într-o viziune tragică a existenței care își pune amprenta asupra întregului scris eminescian. În acest fel se explică pesimismul profund care străbate întreaga creație a poetului, înregistrând forme distincte de manifestare: pe de o parte detașarea superioară a Luceafărului și conștiința neîmplinirii, de cealaltă parte dezamăgirea jurnalistului provocată de actele prezentului și critica virulentă la adresa clasei politice românești.

Precursor al publicisticii politice în spațiul românesc, Eminescu a desfășurat vreme de peste șapte ani o intensă activitate gazetărească, semnând în publicații precum „Familia”, „Federațiunea”, „Curierul de Iași”, „Timpul”, „România liberă” și „Fântâna Blanduziei” un număr consistent de articole care se disting în peisajul publicistic al epocii prin amploarea problematicei abordate și prin superioritatea construcției argumentative. Detenta tematică, erudiția și acribia, comentariile pertinente și deschiderile enciclopedice, exprimarea fermă a opiniilor și a atitudinilor politice, diversificarea și rafinarea mijloacelor de expresie sunt tot atâtea elemente care individualizează articolele eminesciene, contribuind la modernizarea limbajului jurnalistic românesc aflat încă la început de drum în epocă [9].

Debutul lui Eminescu în domeniul jurnalistic se situează în perioada studiilor vieneze și este strâns legat de viața culturală și politică a studenților români aflați la studii în străinătate. Publicistica eminesciană de factură politică este prefațată de un număr de trei articole (*Să facem un congres*, *În unire e tăria* și *Echilibrul*), publicate în „Federațiunea” din Pesta. Susținând solidarizarea românilor cu celelalte popoare aflate sub stăpânire străină, jurnalistul înscrie revendicările acestora în cadrul mai larg al mișcării europene pentru cucerirea libertății și independenței naționale. Intrarea în redacția „Curierului de Iași”, în toamna anului 1874, echivalează cu asumarea unei profesii care îi va solicita energiile și-i va măcina existența până la sfârșitul vieții. Dacă publicația ieșeană oferă lui Eminescu ocazia exersării și perfecționării stilului jurnalistic, activitatea desfășurată la „Timpul” reflectă dobândirea siguranței și stăpânirea deplină a limbajului publicistic. În calitate de redactor, redactor șef și responsabil cu partea politică la publicația conservatorilor, Eminescu desfășoară o intensă activitate editorială, făcând dovada unei concepții social-politice bine încheiate și a refuzului oricăror constrângeri ideologice [10]. În noiembrie 1888, poetul revine pe tărâmul jurnalistic, prin colaborarea la „România liberă” și la

„Fântâna Blanduziei”. Articolele editate acum configurează epilogul carierei jurnalistice eminesciene, înscriindu-se pe aceeași linie tematică și de expresie cultivată la „Timpul”.

Ceea ce este esențial în publicistica eminesciană este întregul ei: unele sau altele dintre articole pot constitui o dezamăgire prin tonul virulent și patosul care excede cadrele unui limbaj obiectiv, dar scrisul jurnalistului în ansamblul lui copleșește prin amploarea problematicii abordate și prin varietatea mijloacelor de expresie utilizate. Totul intră în atenția gazetarului, de la evenimentele de politică internă la aspectele politicii externe, de la studiile demografice la analizele economice, de la faptele de istorie la civilizație și cultură, de la probleme de matematică la interogații filosofice. Dincolo de rigiditatea unor instrumente de lucru sau de procustianismul unor prejudecăți de interpretare, abordarea operei eminesciene ca un tot unitar oferă șansa descoperirii adevăratei măsuri a scrisului lui Eminescu, pentru că „întregul e mai adevărat decât partea și miracolul este al întregului”[11]. În aceste condiții, ignorarea uneia sau alteia dintre dimensiuni nu poate decât să afecteze receptarea lumii de sensuri pe care o propune scrisul poetului. Pe aceeași linie de interpretare, vorbind despre cele două „vocații paralele” ale lui Eminescu, creația literară și publicistica, Șerban Cioculescu afirma: „A nesocoti, dintr-un dispreț principial, această producție majoră a spiritului românesc care este activitatea sa ziaristică înseamnă a trece cu vederea unul din modurile prin care ni se relevă geniul eminescian”[12].

Percepută deseori ca o latură care prejudiciază imaginea poetului [13], jurnalistica rămâne, alături de creația poetică, un spațiu important de manifestare a creativității eminesciene. Unitatea de profunzime a celor două domenii, ținând de structura personalității creatoare, este subliniată de Constantin Noica, în *Eminescu sau gânduri despre omul deplin al culturii românești*:

„Este în el o dublă natură de gânditor, cu o față care-l trimitea nestăpânit la problemele ultime, unde nu încapă loc decât pentru elegia mării poezii, și o față întoarsă spre lumea reală care-i trezea interesul pentru concret, pentru limbă și limbi, pentru dramaticele realități economice ale vieții oamenilor, până și pentru statistică” [14].

3. Receptarea publicisticii și excesele ei

Asumarea ca obiect a operei eminesciene poate părea o întreprindere aventuroasă pentru orice cercetător, dată fiind multitudinea exegezelor în domeniu. Demersul analitic impune identificarea unor soluții legitimize la nivel metodologic. O rezolvare în acest sens propune Dumitru Irimia, care ne îndeamnă „să vorbim despre Eminescu dinlăuntru lui” [15], să ne așezăm în orizontul operei eminesciene pentru a recunoaște întrebările la care răspunde creația poetului și pentru a decela mijloacele adecvate de apropiere a universului de sensuri pe care o construiește aceasta.

Primul exeget al creației eminesciene rămâne fără îndoială Titu Maiorescu, cel care, în articolul *Direcția nouă în poezia și proza română* (1872), vorbește despre un spirit modern, „poet în toată puterea cuvântului”. Articolul, publicat în „Convorbiri literare”, cuprinde una dintre primele judecăți de valoare în legătură cu opera eminesciană. Începând cu această dată, numele lui Eminescu este invariabil legat de personalitatea mentorului junimist, poetul fiind perceput de critica timpului ca o anexă a problemei Maiorescu [16]. Inaugurând seria interpreților creației eminesciene, Maiorescu este și cel care, prin aprecierile pe care le face, a declanșat formularea primelor atacuri la adresa poetului, în paginile „Columnei lui Traian”, ale „Românului”, ale „Revistei contemporane” ș.a.

Dacă Eminescu poetul se bucură încă de la început de aprecierile mentorului junimist care îi anticipează influența asupra unei întregi culturi, Eminescu publicistul este caracterizat prin grilă ideologică și politică de Nicolae Iorga. Deschizând seria interpreților publicisticii eminesciene prin articolul *Un nou Eminescu apărut...*, Iorga deplasează discuția în spațiul dezbaterilor ideologice, pledând pentru întoarcerea la publicistica eminesciană în cadrul mișcării sămănătoriste: „E o uimire câtă bogăție, logică, prevedere, căldură, câtă mare și morală înțelepciune de om superior, genial se cuprinde în acele buletine politice, dări de seamă teatrale, notițe despre cărți, care aveau simpla menire de a umplea coloanele goale ale bieteii foi ieșene. La fiecare moment, marea sa putere de intuiție fixează puncte sau deschide perspective cu totul nouă. Din viața sa trecută cunoștea tot

prezentul românilor, în câțiva ani căpătase o vedere clară asupra trecutului lor întreg, păstrase toată vigoarea spiritului său filosofic, și oricând el stăpâna subiectul său, fie și atins în treacăt, de la o uimitoare înălțime” [17].

În 1930, afirmând că Eminescu a simțit și a cugetat ca un reacționar, că a fost „cel mai reacționar om din țara românească”, susținând „domnia absolută, reînființarea breslelor, boeria etc.” [18], Garabet Ibrăileanu aplică publicisticii eminesciene eticheta de reacționarism, preluată ulterior de critici de prestigiu și activă până în zilele noastre.

Element de referință în cadrul exegezei eminesciene, ampla monografie a lui G. Călinescu operează o relectură a creației înaintașilor prin prisma operei poetului, considerată moment de referință și numitor comun al întregii culturi române. Răsturnând canoanele istoriei literare, criticul modifică regimul creațiilor de până la Eminescu prin proiecție interpretativă, recitind literatura predecesorilor prin orizontul justificativ al operei eminesciene. Aplicarea aceleiași grile de lectură în cazul publicisticii eminesciene permite identificarea punctelor de convergență, a zonelor de afiliere, „căci Iorga, Pârvan sau Arghezi se *repercutează tipologic asupra lui Eminescu, tot atât cât acesta din urmă asupra predecesorilor săi de la 1848*” [19]. Urmând generației pașoptiste, Eminescu se înscrie într-o tradiție, stabilind în același timp noi coordonate de dezvoltare a scrisului jurnalistic românesc, prin primenirile tematice și de expresie pe care le înregistrează publicistica sa.

Autoritatea în materie de istorie și critică literară a lui G. Călinescu a făcut ca multe dintre aprecierile sale să fie preluate fără cenzura filtrului reflexiv, fapt semnalat și de Noica: „Ne-am odihnit în Călinescu, acesta e adevărul. Și ne odihnim încă [...]. Numeroși istorici literari și critici de astăzi par dispuși să pornească de la câte o caracterizare a lui Călinescu, să se confirme prin ea și [...] să se liniștească și să se odihnească în ea. Marii creatori au funcția aceasta de a vorbi pentru mai mulți, scutindu-i pe aceștia de căutare” [20].

Părăsind registrul expresiei verbale în favoarea conținuturilor publicisticii eminesciene, Eugen Lovinescu insistă pe naționalismul gazetarului – „amestec de criticism junimist și de misticism național”, într-o viziune contrastivă cu școala junimistă: „Problema neamului nostru, care nu trezise în junimiști decât un interes mai mult rațional, găsisse în Eminescu o rezonanță mult mai adâncă; spărgând cadrele teoriei creșterii organice, sensibilitatea poetului însuflețise timpurile revolte: în conștiința lui, prezentul se legase de un trecut simțit ca o realitate; evoluționismul junimist se prefăcuse, astfel, în reacționarism și simplele considerațiuni asupra valorii sociale a țărănimii într-un misticism țărănesc cu totul deosebit de junimism” [21].

Considerând definatorii pentru publicistica eminesciană ideea solidarității naționale prin tradiție, exaltarea păturii rurale ca unică realitate a neamului nostru, expresia lirică și pamfletară și ideologia pe baze sentimentale, Lovinescu acreditează ideea unui naționalism extremist sensibil în paginile publicisticii eminesciene, favorizând astfel interpretările ulterioare pe tema naționalismului radical și a xenofobiei.

Interesul pentru realitățile prezentate de articolele eminesciene, pentru capacitatea acestora de a oferi tabloul unei epoci extrem de agitate în planul politicii internaționale și naționale, constituie o altă preocupare a exegezei. În acest sens, principalul editor al creației lui Eminescu, Perpessicius, afirmă: „imaginea cea mai variată și cea mai autentică a contemporaneității lui Eminescu se oglindește în ziaristica lui și îndeosebi în aceea a sextenatului de la *Timpul*. Istoria României, în toate aspectele ei politice, sociale, economice, culturale, dimpreună cu marii și micii ei actori, e consemnată în paginile acestea îngălbenite de timp, de penița unuia dintre cei mai sânguincioși și mai pătrunzători martori oculari” [22].

Lucrările de istorie dedicate celei de-a doua jumătăți a secolului al XIX-lea recurg de altfel frecvent la citate din articolele eminesciene în prezentarea evenimentelor politice, sociale, economice din această perioadă și pentru a ilustra rolul presei de factură politică în formarea opiniei publice, în epocă [23].

Abordarea publicisticii eminesciene prin filtrul epistemologic al fiecărei generații a condus la confirmarea, respectiv reevaluarea judecăților anterioare, dar identificarea unor constante la nivel

de receptare este posibilă prin articularea opiniilor în cadrul integrator al lecturii. În acest sens, exegeza în domeniu relevă oscilația interpreților între două atitudini extreme: pe de o parte, remarcăm *tendința de supralicitare* a tot ce a dat pana poetului, inclusiv a creației jurnalistice, de cealaltă parte, înregistrăm *poziția detractoare*, de contestare a oricărei valori scrisului eminescian. Ambele atitudini se dovedesc la fel de vicioase din cauza excesului, a radicalismului și a închiderilor pe care le operează la nivelul interpretării: nici supralicitarea, nici respingerea *ab initio* nu oferă soluția unei apropieri adecvate de creația eminesciană.

Semnaland pericolele „encomiasmului simplist”, Al. Paleologu [24] subliniază incapacitatea interpreților de a-și păstra calmul intelectual și afectiv atunci când vine vorba de Eminescu. Fenomenul de mitizare, specific generațiilor posterioare poetului, continuă să împiedice receptarea adecvată a operei și astăzi, favorizând preluarea și proliferarea necritică a unor etichete care nu fac decât să ne îndepărteze de Eminescu: „Ne-am obișnuit să spunem că Eminescu este un geniu, afirmă Noica. Cu aceasta nu spunem nimic chibzuit și spunem în schimb două lucruri proaste: că Eminescu este, în fond, dincolo de orice explicație; că noi, oamenii de rând, suntem în definitiv dincolo de orice răspundere” [25].

O altă tendință manifestă la nivelul exegezei vizează excerptarea tendențioasă a unor fragmente din corpul articolelor și formularea pe baza lor a unor *judcăți de valoare mistificatoare* privind gândirea politică a gazetarului. În acest sens, Eugen Lovinescu remarcă în 1900 că nu există doctrină care, extrapolând fragmente din publicistica eminesciană, să nu se revendice de la Eminescu. Din păcate, ignorarea contextului istoric care a generat articolele continuă să genereze aprecieri mistificatoare asupra publicisticii eminesciene, prin supunerea acesteia unor grile de lectură ideologizante. Astfel, eludarea micro și macro-contextului social, politic și istoric al epocii eminesciene a constituit terenul formulării unor interpretări excedentare, Eminescu fiind acuzat pe rând de *reacționarism*, *antisemitism*, *naționalism extremist* și *xenofobie*. Raportate la contextul epocii, articolele eminesciene primesc o nouă lectură, iar astfel de judecăți se nuanțează. Remarcăm astfel că antisemitismul eminescian este specific epocii, fiind alimentat de condițiile impuse României în urma Congresului de la Berlin, prin care i se cerea modificarea Articolului 7 din Constituția de la 1866, care prevedea o serie de restricții privind acordarea cetățeniei române. Atitudinile antisemite, curente în veacul al XIX-lea, sunt evidențiate și de istorici precum Ioan Scurtu (1990; 1991), Dan Berindei (1962; 2002) și Ion Bulei (1990, 1998). Alteori, apartenența ideologică sau etnică a interpreților afectează gradul de obiectivitate al analizelor, conducând la afirmații tendențioase, fără acoperire în corpul articolelor [26].

În ce privește gândirea politică a jurnalistului Eminescu, două sunt în principal atitudinile interpreților: pe de o parte, remarcăm *susținătorii conservatorismului eminescian*, care, pornind de la natura principalei publicații la care colaborează poetul, „Timpul”, încearcă să demonstreze adeziunea acestuia la ideologia conservatoare; de cealaltă parte, se află adepții *atitudinii liberale a jurnalistului*, care susțin afilierea la politica liberală a gazetarului. Lectura articolelor relevă destule exemple pentru a contrazice ambele interpretări. Credem însă că dincolo de opțiunile politice ale lui Eminescu, publicistica trebuie privită în primul rând ca expresie a luptei jurnalistului pentru apărarea drepturilor românilor, pentru păstrarea identității naționale și pentru conservarea valorilor culturale. Naționalismul, reacționarismul, paseismul, reproșate acestuia de-a lungul timpului, sunt atitudini care traduc dragostea și respectul față de specificul și valorile neamului românesc.

Un alt aspect relevat de receptarea eminesciană este tendința de operare a unor ierarhizări valorice între publicistică și creația artistică. Pornind de la prejudecata că un scriitor nu se poate manifesta pe deplin în domenii multiple, unii dintre interpreți apreciază că Eminescu este în primul rând poet, celelalte activități ale sale rămânând în plan secund, fiind considerate inferioare calitativ. Pe această linie de interpretare, junimistul G. Panu aprecia că „Eminescu a fost înainte de toate literat și nu articolele politice, cu caracterul lor efemer, au făcut și fac glorie lui Eminescu, posteritatea nici nu va voi să le cunoască” [27]. Pentru alți exegeți publicistica este superioară creației poetice: „oricât l-am admira pe Eminescu ca poet, și mai multă admirație merită ca gânditor politic” [28]; „Eminescu, de nimeni contestat ca poetul cel mai mare al românilor, este și cel mai

important gazetar al nostru” [29]; „Proza politică eminesciană ni-l dezvăluie pe unul dintre reprezentanții de excepție ai jurnalisticii românești și, îndrăznim a spune, între marii gazetari ai Europei...” [30]; „Eminescu se constituie, indiscutabil, în marele model al ziaristicii românești, prin înaltul său profesionalism, vastul orizont de cultură, patriotismul ardent, ținuta etică ireproșabilă, la care se adaugă talentul literar și, nu în ultimul rând, instinctul politic neobișnuit” [31].

Ierarhizările valorice între poezie și publicistică se înscriu în tendința generală de supralicitare a scrisului eminescian, dar ele sunt lipsite de teme în măsura în care ambele domenii definesc personalitatea creatoare și geniul eminescian. Unii interpreți consideră că între eul poetic și eul gazetăresc fractura este atât de adâncă, încât putem vorbi de un nou Eminescu pe care ni-l relevă publicistica, departe de imaginea luciferică pe care ne-o oferise creația literară. Dincolo de diferențele de expresie și de conținut, justificabile în contextul apartenenței la domenii de cunoaștere diferite, creația literară și cea publicistică prezintă evidente elemente de continuitate, de interferențe tematice și de expresie. În acest sens, o analiză contrastivă a limbajului politic și a celui poetic eminescian ar oferi informații relevante privind spațiul de convergență al acestora, dar și specificul fiecăruia în parte.

Atitudinile encomiastice sunt contrabalansate de valul contestatar, denigrator, resimțit încă din timpul vieții poetului, prin articolele lui Dimitrie Petrino, Alexandru Grama sau Alexandru Macedonski în presa vremii, și care continuă să facă adepți în rândul generațiilor mai tinere. Amintim în acest sens apariția, în 1998, a numărului 265 al revistei „Dilema”, în care o serie de critici literari, printre care Nicolae Manolescu, Ion Bogdan Lefter, Mircea Cărtărescu, formulează critici dure la adresa operei eminesciene, tăgăduind valoarea acesteia. Atitudinea se înscrie în tendința de demitizare, specifică generației postmoderniste care răstoarnă valori consacrate începând cu Eminescu și continuând cu Iorga, Eliade și Noica, catalogați „incorecți politic” și acuzați de toate tarele nației române.

Fără îndoială că receptarea publicisticii înregistrează și titluri de referință care se detașează prin echilibrul judecăților de valoare, prin profunzime analitică și rigoare științifică. Dintre acestea, lucrările semnate de Dumitru Vatamaniuc relevă o profundă cunoaștere a fenomenului publicistic eminescian, constituind o bogată sursă de informație. După publicarea în 1985 a unui volum de analiză dedicat publicisticii eminesciene din prima perioadă de activitate a jurnalistului, Dumitru Vatamaniuc editează, în 1996, un al doilea tom, abordând publicistica din perioada 1877-1883, 1888-1889. Adoptând criteriul modificărilor care survin în statutul jurnalistului, exegetul împarte creația publicistică eminesciană în trei etape și realizează prezentarea sistematică a principalelor dimensiuni tematice ale acesteia. Eforturile de relevare a specificului și originalității demersului jurnalistic eminescian sunt susținute prin apelul permanent la exemple din corpul articolelor. Criticul se oprește asupra campaniilor de presă desfășurate de Eminescu, punând în evidență concepțiile politice ale gazetarului, verbul tăios al celui care nu este dispus să facă compromisuri de conjunctură și nici să apere interesele unei grupări politice sau ale alteia. Dumitru Vatamaniuc își încheie excursul analitic cu un capitol intitulat *Poetica publicisticii eminesciene*, în care surprinde filiațiile dintre scrisul artistic și cel jurnalistic, semnalând constante și individualități la nivelul expresiei gazetărești.

La rândul lor, interpreți precum Monica Spiridon, Dan Mănuță sau Dumitru Irimia se disting prin depășirea analizelor vulgar-conținutiste și prin demersurile de circumscriere a locurilor comune dintre poezia și publicistica eminesciană. Operând o lectură în paralel a beletristicii și publicisticii eminesciene, Monica Spiridon identifică un spațiu de convergență, de interferențe, care obligă la conceperea în complementaritate a celor două compartimente ale scrisului eminescian. Dincolo de diferențele generate de apartenența la domenii de cunoaștere distincte, creația literară și publicistica manifestă incontestabile linii de continuitate, îndeosebi la nivelul expresiei, așa încât „descoperim în ziaristica poetului o serie de mijloace care contribuie la «închiderea discursului», răsucindu-l spre sine și situându-i centrul de greutate în interiorul propriilor limite” [32]. Lectura

poeziei prin prisma publicisticii și a articolelor prin prisma creației artistice are darul de a pune în lumină articulațiile întregului scris eminescian și a relațiilor dintre elementele structurale.

4. Concluzii

Fenomenul receptării critice a publicisticii eminesciene a înregistrat de-a lungul timpului atitudini variate. Atunci când nu face obiectul unor interpretări ideologice, articolele lui Mihai Eminescu oferă prilejul unor anexări ideologice, generate de obiectivele de legitimare ale autorilor. O tendință manifestă constă în proliferarea unor judecăți de valoare radicale (*reacționarism, antisemitism, xenofobie, naționalism extremist* ș.a.), explicabile prin eludarea orizontului istoric al epocii eminesciene. În zilele noastre, remarcăm eforturile unor interpreți de a reabilita imaginea jurnalistului prin demersuri analitice integratoare, care raportează limbajul publicistic eminescian la limbajul presei românești din secolul al XIX-lea. Un alt curent de interpretare este reprezentat de analiza contrastivă a creației literare și a celei publicistice eminesciene, în scopul identificării zonelor de suprapunere și a contaminărilor pe care le manifestă acestea. Fără a epuiza inventarul tipologic al abordărilor publicisticii eminesciene, am insistat asupra exceselor pe care le înregistrează acestea și a pericolelor pe care le prezintă mulțimea clișeele adulatorii și a judecăților tendențioase privind scrisul jurnalistului.

În aceste condiții, considerăm imperioase demersul de re-contextualizare a articolelor semnate de Eminescu în presa vremii și renunțarea la atitudinile extreme, encomiastice, respectiv denigratoare, a tot ceea ce a dat pana poetului. Credem că întoarcerea la texte, din prisma epistemei caracteristice epocii noastre, și conștientizarea presupuzițiilor care guvernează receptarea oferă șansa unei reevaluări a publicisticii eminesciene. Demersul hermeneutic, înțeles ca dialog productiv al interpretului cu opera, are ca prim obiectiv decelarea întrebărilor fundamentale la care răspund articolele poetului. În acest sens, o perspectivă integratoare asupra publicisticii eminesciene, prin corelarea multiplelor dimensiuni ale actului de comunicare, are avantajul de a reduce subiectivismul unor perspective univoce, mistificatoare. Apelul constant la conținutul/substanța articolelor oferă condițiile de obiectivare a interpretării jurnalistice eminesciene, ferind-o de judecăți de valoare *ad libitum* care exced marginile textului.

Referințe

- [1] *Vezi* Monica Spiridon, *Eminescu sau despre convergență*, „Scrisul Românesc”, Craiova, 2009, p. 5.
- [2] *Ibidem*.
- [3] Ioana Bot, *Publicistica eminesciană într-o lectură necesară*, în „Steaua”, nr. 1-2, 1996, p. 17.
- [4] D. Vatamaniuc, *Eminescu la sfârșit de secol și început de mileniu*, în „Viața Românească”, nr. 1-2, 2000, pp. 12-15.
- [5] A se vedea în acest sens *Bibliografia Mihai Eminescu (1866-1970)*, vol. I, Editura Academiei București, 1976; Teodor Vârgolici, *Corpusul receptării critice a operei lui M. Eminescu*, vol. I-II, Editura Saeculum, București, 2005.
- [6] Fapt subliniat de altfel și de interpreți ca Monica Spiridon (2003; 2009), Vasile Ilinca (2004; 2006), D. Irimia (1990) ș.a.
- [7] A se vedea interpretările aparținând lui Nicolae Iorga (1903), Garabet Ibrăileanu (1930), Eugen Lovinescu (1926) și Dobrogeanu Gherea (1956), privind concepțiile politice eminesciene.
- [8] D. Irimia, *Azi despre Eminescu*, în „Cronica”, nr. 2, 1990, p. 5.
- [9] *V. supra*. pp. 114-121.
- [10] D. Vatamaniuc, *Publicistica lui Eminescu 1877-1883, 1888-1889*, Editura Minerva, București, 1996, p. 5.
- [11] *Idem*, p. 79.
- [12] *Apud* Al. Oprea, *În căutarea lui Eminescu gazetarul*, Editura Minerva, 1983, p. 15.

- [13] A se vedea în acest sens opiniile exprimate de unii interpreți în „Adevărul” din 15-16 iunie, în care deplâng activitatea publicistică eminesciană, opinând că editarea articolelor ar constitui un act de impietate față de memoria poetului.
- [14] Constantin Noica, *Eminescu sau gânduri despre omul deplin al culturii românești*, Editura Eminescu, București, 1975, p. 164.
- [15] A se vedea interviul lui Valentin Marica, publicat în revista „Vatra veche”, nr. 6, 2009, p. 3-6.
- [16] Comentarii ample privind receptarea critică a operei eminesciene întâlnim la D. Popovici, *Studii literare*, vol. VI, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1989.
- [17] *Apud* Eugen Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, vol. 1, Editura Minerva, București, 1981, pp. 13,14.
- [18] G. Ibrăileanu, *Scriitori și curente*, ediția a II-a, Editura Viața Românească, Iași, 1930, p. 20.
- [19] Monica Spiridon, *Eminescu sau despre convergență*, Scrisul Românesc, Craiova, 2009, p. 18.
- [20] Constantin Noica, *Eminescu sau gânduri despre omul deplin al culturii românești*, Editura Eminescu, București, 1975, pp. 152-153.
- [21] Eugen Lovinescu, *Istoria literaturii române contemporane*, vol. 1, Editura Minerva, București, 1981, p. 13.
- [22] Perpessicius, *Eminesciana*, vol. 1, Editura Minerva, București, 1989, p. 132.
- [23] A se vedea în acest sens lucrări precum: Ioan Scurtu, Ioan Bulei, *Democrația la români*, Humanitas, București, 1990; Ioan Scurtu, *Monarhia în România 1866-1947*, Editura Danubius, București, 1991; Dan Berindei, *Societatea românească în vremea lui Carol I*, Editura Militară, București, 1992 ș.a.
- [24] Al. Paleologu, *Cum stăm cu Eminescu*, în „Viața Românească”, nr. 1, 1990, pp. 27-28.
- [25] Constantin Noica, *Eminescu sau gânduri despre omul deplin al culturii românești*, Editura Eminescu, București, 1975, p. 60.
- [26] Vezi în acest sens acuzele de antisemitism și xenofobie formulate de Zigu Ornea. Editor, critic, istoric literar, publicist și scriitor de origine evreiască, Zigu Ornea dedică o mare parte din activitate identificării unor atitudini antisemite în opera scriitorilor români. Din prisma modelului hexadic, apartenența etnică a interpretului imprimă o lectură particulară articolelor eminesciene, jurnalistul fiind acuzat de desconsiderarea drepturilor minorității evreiești în epocă. În acest caz, finalitățile interpretative ale autorului determină selecția tendențioasă a unor fragmente din corpul articolelor, menite să-i sprijine afirmațiile și eludarea textelor care contravin judecăților promovate.
- [27] G. Panu, *Amintiri de la Junimea*, vol. II, Editura Minerva, București, 1971, p. 135.
- [28] Al. Oprea, *În căutarea lui Eminescu gazetarul*, Editura Minerva, București, 1983, p. 13.
- [29] Alexandru Andriescu, *Publicistica eminesciană – operă de asanare morală*, în „Cronica”, nr. 13, 1990, p. 3.
- [30] Doru Scărlătescu, *Poezie și politică*, în „Cronica”, nr. 13, 1990, p. 8.
- [31] Doru Scărlătescu, *op. cit.*
- [32] Monica Spiridon, *Eminescu sau despre convergența*, Scrisul Românesc, Craiova, 2009, p. 5.

Bibliografie

- Andriescu Alexandru, *Publicistica eminesciană – operă de asanare morală*, în „Cronica”, nr. 13, 1990, p. 3.
- Berindei Dan, *Societatea românească în vremea lui Carol I*, București, Editura Militară, 1992.
- Bot Ioana, *Publicistica eminesciană într-o lectură necesară*, în „Steaua”, nr. 1-2, 1996, p. 17.
- Călinescu G., *Eminescu la ordinea zilei*, în „Națiunea”, nr.4, 1946, p.28.
- Călinescu G., *Opera lui Mihai Eminescu*, 2 vol., București, Editura Minerva, 1976.
- Dobrogeanu-Gherea C., *Studii critice*, București, E.S.P.L.A., 1956.

- Ibrăileanu G., *Scriitori și curente*, ediția a II-a, Iași, Editura Viața Românească, 1930.
- Ilinca Vasile, *Mihai Eminescu – publicist*, Suceava, Editura Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava, 2006.
- Iorga Nicolae, *Istoria presei românești*, București, Muzeul Literaturii române, 1999.
- Irimia Dumitru, *Azi despre Eminescu*, în „Cronica”, nr. 2, 1990, p. 5.
- Lovinescu Eugen, *Istoria civilizației române moderne*, București, Editura Științifică, 1972.
- Lovinescu Eugen, *Istoria literaturii române contemporane*, vol. 1, București, Editura Minerva, 1981.
- Manolescu Nicolae, *E o întrebare!*, în „Dilema”, nr. 265, 1998, p. 6.
- Noica Constantin, *Eminescu sau gânduri despre omul deplin al culturii românești*, București, Editura Eminescu, 1975.
- Oprea Al., *În căutarea lui Eminescu gazetarul*, București, Editura Minerva, 1983.
- Ornea Zigu, *Publicistica eminesciană de la „Timpul”*, în „România literară”, nr. 23, 1997, p.9.
- Paleologu Al., *Cum stăm cu Eminescu*, în „Viața Românească”, nr. 1, 1990, pp. 27-28.
- Panu G., *Amintiri de la Junimea*, vol. II, București, Editura Minerva, 1971.
- Perpessicius, *Eminesciana*, vol. 1, București, Editura Minerva, 1989.
- Popovici D., *Studii literare*, vol. VI, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1989.
- Scărlătescu Doru, *Poezie și politică*, în „Cronica”, nr. 13, 1990, p. 8.
- Scurtu Ioan, Ioan Bulei, *Democrația la români*, București, Humanitas, 1990.
- Scurtu Ioan, *Monarhia în România 1866-1947*, București, Editura Danubius, 1991.
- Spiridon Monica, *Eminescu. Proza jurnalistică*, București, Editura Curtea Veche, 2003.
- Spiridon Monica, *Eminescu sau despre convergență*, Craiova, Scrisul Românesc, 2009.
- Vatamaniuc D., *Publicistica lui Eminescu 1870-1877*, Iași, Junimea, 1985.
- Vatamaniuc D., *Publicistica lui Eminescu 1877-1883, 1888-1889*, București, Editura Minerva, 1996.
- Vatamaniuc D., *Eminescu la sfârșit de secol și început de mileniu*, în „Viața Românească”, nr. 1-2, 2000, pp. 12-15.
- Vârgolici Teodor, *Corpusul receptării critice a operei lui M. Eminescu*, vol. I-II, București, Editura Saeculum, 2005.